

**Beroepsonderwijs
en scholing in Nederland**

CEDEFOP

Beroepsonderwijs en scholing in Nederland

Deze monografie is geschreven door

Trudy Moerkamp, Jeroen Onstenk

SCO — Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam

in opdracht van het

CEDEFOP — Europees Centrum voor de ontwikkeling van de beroepsopleiding

Projectleiders: J. Michael Adams, Reinhard Nöbauer — CEDEFOP

onder verantwoordelijkheid van Stavros Stavrou, Adjunct Directeur — CEDEFOP

Tweede editie 1999

Uitgegeven door:

CEDEFOP — Europees Centrum voor de ontwikkeling van de beroepsopleiding

Europe 123, GR-57001 THESSALONIKI-(Pylea)

Postadres:

PO Box 22427, GR-55102 THESSALONIKI

Tel. (30-31) 490 111

Fax (30-31) 490 020

E-mail: info@cedefop.eu.int

Homepage: www.cedefop.eu.int

Interactieve website: www.trainingvillage.gr

Het Centrum is opgericht uit hoofde van Verordening (EEG) nr. 337/75 van de Raad van de Europese Gemeenschappen, laatstelijk gewijzigd bij Verordening (EG) nr. 251/95 van 6 februari 1995 en Verordening (EG) nr. 354/95 van 20 februari 1995.

Meer gegevens over de Europese Unie vindt u op Internet via de Europaserver (<http://europa.eu.int>).

Bibliografische gegevens bevinden zich aan het einde van deze publicatie.

Luxemburg: Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen, 2000

ISBN 92-828-7628-4

© Europese Gemeenschappen, 2000
Overneming met bronvermelding toegestaan.

Printed in Belgium

Inleiding Cedefop

Doel en doelgroepen

De publicatie van deze beschrijving van het systeem voor beroepsonderwijs en opleiding in Nederland vormt onderdeel van het streven om de reeks beschrijvingen van de (destijds twaalf) lidstaten die tussen 1993 en 1996 door het Cedefop zijn gepubliceerd, bij te werken met recente gegevens en uit te breiden. De reeks omvat nu Oostenrijk, Zweden en Finland en de landen van de Europese Economische Ruimte (EER). Het doel is een overzicht te geven van activiteiten op het gebied van beroepsonderwijs en opleiding in Nederland, dat gemakkelijk te begrijpen is voor geïnteresseerde „buitenlanders”. Tot de doelgroep behoren degenen die verantwoordelijk zijn voor of anderszins betrokken zijn bij beleidskwesties op het gebied van beroepsonderwijs en opleiding, onderzoekers op dit terrein, hoofden van beroepsopleidingsafdelingen of instellingen, en opleiders en docenten. Het gaat om personen die werkzaam zijn op EU of lidstaatniveau of voor een overheidsorganisatie of een organisatie van een sociale partner. Sommigen zullen de tekst gebruiken als naslagdocument, anderen zullen het land in kwestie bezoeken tijdens een studiereis of om een bi- of multilateraal project op te zetten of uit te voeren en eerder geneigd zijn het document van begin tot eind te lezen.

Inhoud en opzet

De afzonderlijke delen van deze reeks hebben ten doel de initiële beroepsopleiding en bij- en nascholing te beschrijven. Voor de initiële beroepsopleiding vallen hieronder ook de maatregelen die in bepaalde gevallen tot de verantwoordelijkheid van het ministerie van Onderwijs behoren en in andere gevallen tot die van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Wat betreft de bij- en nascholing worden de maatregelen voor werkhebbers en voor werklozen behandeld, die in veel gevallen worden verzorgd door een groot aantal overheidsinstanties en ministeries en door particuliere organisaties en die van sociale partners.

De opzet van het rapport (zie de inhoudsopgave) is vrij nauwkeurig vastgesteld door het Cedefop, dat ook een limiet heeft gesteld aan de lengte ervan. Het doel hiervan is om het lezers te vergemakkelijken om vergelijkingen te maken tussen de opleidingssystemen in de verschillende EU-lidstaten. De opzet is in grote trekken gelijk aan die van de rapporten over de lidstaten waartoe in 1992 opdracht is gegeven, behoudens enkele wijzigingen, zoals een extra hoofdstuk over wat we de „kwalitatieve aspecten” hebben genoemd, met informatie over certificering, opleiding van opleiders en begeleiding. We hebben van de auteurs van alle monografieën gevraagd, ook van degenen die de reeds bestaande rapporten bijwerken met actuele gegevens, om deze gewijzigde opzet aan te houden, zodat lezers desgewenst eenvoudig vergelijkingen kunnen maken tussen de verschillende systemen.

Keuze van de auteur en raadplegingsprocedures

Voor deze reeks stond het Cedefop een product voor ogen dat in zekere zin niet mogelijk is. We wilden namelijk een rapport dat geschreven is door een insider van het betrokken systeem, maar dat gemakkelijk te begrijpen is voor een buitenstaander. De persoon/instelling die als auteur is gekozen, moest daarom een insider zijn, die woonachtig is in het te beschrijven land en het rapport schrijft in zijn moedertaal, tenzij hij heeft aangegeven in een andere taal te willen schrijven. Een verder gevolg hiervan is dat het Cedefop in gesprekken over de concept-tekst heeft geprobeerd de rol van de „buitenstaander” op zich te nemen, om zo de aandacht van de auteur te vestigen op punten in het rapport die moeilijk te begrijpen konden zijn voor het publiek waarvoor het rapport is bestemd.

Het Cedefop heeft ook bepaald dat de auteurs van gedachten moesten wisselen over het concept met de belangrijkste bij beroepsonderwijs en -opleiding betrokken partijen in hun land. Ze moesten het concept daarom niet alleen sturen naar de verschillende overheidsinstanties die verantwoordelijk zijn voor de organisatie van het systeem voor beroepsonderwijs en -opleiding en de voorziening ervan, maar ook naar de belangrijkste vertegenwoordigende lichamen van de sociale partners. In dit verband werd met name een beroep gedaan op de leden van de raad van bestuur van het Cedefop in het betreffende land.

Publicatie en bijgewerkte versies

Het is de bedoeling van het Cedefop om deze monografieën, zolang de noodzakelijke middelen daarvoor beschikbaar zijn, te publiceren in papieren vorm in hun oorspronkelijke taal en in het Engels, Frans en Duits. In enkele uitzonderlijke gevallen kunnen bepaalde monografieën in meer talen worden gepubliceerd. Uit ervaring is evenwel gebleken dat door de hoeveelheid tijd die nodig is voor het vertalen en publiceren in papieren vorm en het tempo waarin de systemen veranderen, de rapporten bijna nooit volledig bijgewerkt zijn. Het Cedefop is daarom van plan om ook elektronische vormen van publicatie te gebruiken, zoals het beschikbaar stellen van samenvattingen en bijgewerkte versies van de teksten op de website van het Cedefop (www.trainingvillage.gr) en de publicatie van een cd-rom.

Commentaar en feedback

Het Cedefop is zich ervan bewust dat het bij de voorbereiding van deze reeks keuzes heeft moeten maken. We zouden het zeer op prijs stellen om van lezers te horen of we naar hun mening de juiste keuzes hebben gemaakt met betrekking tot de reikwijdte, de inhoud en de opzet van het rapport. U kunt ons uw commentaar doen toekomen per brief, fax of e-mail.

Beroepsonderwijs en scholing in Nederland

De belangrijkste hervorming sinds het verschijnen van de laatste monografie in 1994, is de op 1 januari 1996 in werking getreden Wet educatie en beroepsonderwijs, waarmee voor het eerst de verschillende vormen van beroepsonderwijs en volwasseneneducatie in een gemeenschappelijk wettelijk kader zijn samengebracht.

Met de nieuwe wet wordt voor de initiële beroepsopleidingen een landelijke kwalificatiestructuur ingevoerd met vier kwalificatieniveaus.

Het leren op de werkplek is traditioneel goed ontwikkeld in Nederland. Volgens de WEB kunnen de verschillende kwalificatieniveaus langs verschillende wegen bereikt worden: beroepsbegeleidend met een praktijkdeel van 60 % of meer en beroepsopleidend met een praktijkdeel van tussen de 20 % en 60 % van de opleiding.

In organisatorisch opzicht komt de door de WEB beoogde eenheid van beroepsonderwijs en volwasseneneducatie tot uitdrukking in de samenvoeging van honderden centra en scholen voor beroepsonderwijs en volwasseneneducatie tot ongeveer 45 regionale opleidingencentra.

Door de WEB wordt de traditioneel bestaande scheiding op secundair niveau tussen algemeen voortgezet onderwijs enerzijds en beroepsonderwijs anderzijds verder

verscherpt. De beide onderwijssectoren zijn nu in verschillende wetten ondergebracht.

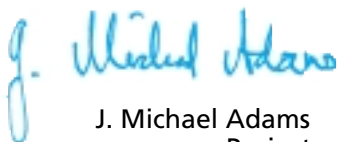
Op het tertiaire niveau staat de Nederlandse jeugd het vierjarige hoger beroepsonderwijs ter beschikking. Het hoger beroepsonderwijs bleef buiten de Wet educatie en beroepsonderwijs en is samen met het universitaire onderwijs ondergebracht in de Wet op het hoger onderwijs en onderzoek.

We willen op deze plek de auteurs, mevrouw Trudy Moerkamp en de heer Jeroen Onstenk, bedanken voor het samenstellen van de monografie. Ze hebben goed samengewerkt met Cedefop en rekening gehouden met het commentaar en de voorstellen van Cedefop.

We hopen dat we samen een voor de lezer nuttig en informatief document tot stand hebben gebracht.

Stavros Stravrou
Adjunct-directeur

J. Michael Adams
Projectcoördinator

Reinhard Nöbauer
Projectcoördinator

Thessaloniki, september 1999

Inhoud

Voorwoord van de auteurs	9
Hoofdstuk 1 — Achtergrondinformatie	13
1.1. Politieke en administratieve structuren	13
1.1.1. Politieke structuur	13
1.1.2. Centraal en lokaal bestuur	13
1.1.3. Nederland en Europa	14
1.2. Bevolking	14
1.3. Migratie	16
1.4. Leeftijdsopbouw	17
1.5. Economie	17
1.6. Beroepsbevolking en opleidingsniveau	18
1.6.1. Enige kenmerken van de beroepsbevolking	18
1.6.2. Werkgelegenheid	21
1.6.3. Werkloosheid	21
1.6.4. Opleidingsniveau van de beroepsbevolking	22
Hoofdstuk 2 — Korte beschrijving van het onderwijssysteem	25
2.1. Schooltypen: overzicht	25
2.2. Basisonderwijs	27
2.3. Speciaal onderwijs (so)	27
2.4. Voortgezet onderwijs (vo)	28
2.4.1. Basisvorming	28
2.4.2. Voorbereidend beroepsonderwijs (vbo), middelbaar algemeen vormend onderwijs (mavo), hoger algemeen vormend onderwijs (havo), en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo)	28
2.4.3. Doorstroom van voortgezet onderwijs (vo) naar vervolgonderwijs	29
2.4.4. Van lager beroepsonderwijs (lbo) naar voorbereidend beroepsonderwijs (vbo)	30
2.4.5. Herziening en differentiatie leerwegen voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) en middelbaar algemeen vormend onderwijs (mavo)	31
2.4.6. Vernieuwing van de tweede fase voortgezet onderwijs	32
2.5. Hoger onderwijs (ho)	33
2.5.1. Wetenschappelijk onderwijs (wo)	33
2.5.2. Open Universiteit (ou)	33
Hoofdstuk 3 — Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	35
3.1. Geschiedenis van het beroepsonderwijs	35
3.1.1. Het ontstaan van vakonderwijs	35
3.1.2. Van vakonderwijs naar beroepsonderwijssysteem	37
3.1.3. Van Wagner tot WEB (1983-1996)	39
3.1.4. Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie, een nieuw wettelijk kader	41
3.2. Het systeem voor beroepsonderwijs	42
3.2.1. Middelbaar beroepsonderwijs (mbo)	43
3.2.2. Leerlingwezen	46
3.2.3. Hoger beroepsonderwijs	50
3.3. Volwasseneneducatie	54
3.3.1. Educatie	55
3.3.1.1. Basiseducatie en voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo)	56
3.3.2. Specifieke scholing	57
3.3.3. Deeltijd beroepsonderwijs en bedrijfsopleidingen	58
Hoofdstuk 4 — Regelgeving en financieel kader	63
4.1. Wet- en regelgeving in het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie	63
4.1.1. Het wettelijk kader voor beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (BVE)	65
4.1.2. De landelijke organen beroepsonderwijs en kwaliteitsbewaking	66
4.1.3. Kwalificatiestructuur educatie en eindtermen	67
4.2. Uitgaven aan en financiering van het (beroeps)onderwijs	68
4.2.1. Overheidsuitgaven aan onderwijs	68
4.2.2. Financiering van het beroepsonderwijs	70
4.2.3. Uitgaven aan beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	70
4.2.4. Fiscale faciliteiten voor duale leerwegen	73

4.2.5.	Financiering van de educatie: de rol van de gemeenten	73
4.2.6.	Financiering van en verantwoordelijkheid voor scholing van werklozen en werkenden	74
Hoofdstuk 5 — Kwalitatieve aspecten van het beroepsonderwijs		77
5.1.	Toetsing, beoordeling en examinering	77
5.2.	Opleiding van docenten en praktijkopleiders	79
5.3.	Beroepskeuzebegeleiding	81
Hoofdstuk 6 — Nieuwe ontwikkelingen en perspectieven		85
6.1.	Versterking van de kwalificatiestructuur BVE en de rol van sleutelkwalificaties	85
6.2.	Ontwikkelingen in de relatie tussen beroepsopleiding en beroepspraktijk	86
6.3.	Beroepsonderwijs en algemeen onderwijs	87
6.4.	Informatie- en communicatietechnologie in het onderwijs	89
Bijlage 1 — Lijst met afkortingen		91
Bijlage 2 — Belangrijke organisaties		95
Bijlage 3 — Bronnen		99
Bijlage 4 — Begrippenlijst (nieuwe en vernieuwde termen)		103

Voorwoord van de auteurs

Deze monografie beschrijft de stand van zaken in het Nederlandse systeem voor beroepsonderwijs en scholing. Aanvankelijk is de door het CIBB (inmiddels CINOP) in 1992 opgeleverde beschrijving van de hand van Leon Römken en Karel Visser, als uitgangspunt genomen. Maar na 1992 is er in het Nederlandse onderwijs en met name het beroepsonderwijs zoveel veranderd, dat deze nieuwe monografie een nagenoeg geheel herschreven document is geworden.

De periode 1990-1998 is voor het Nederlandse beroepsonderwijs een belangrijke periode geweest. Het zijn de jaren geweest waarin het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie een duidelijke zelfstandige plaats hebben gekregen in het onderwijsbestel. Het gehele secundaire beroepsonderwijs en een belangrijk deel van de volwasseneneducatie zijn in één wet ondergebracht. Bovendien zijn ze, hetgeen voor de onderwijspraktijk wellicht nog belangrijker is, ook daadwerkelijk tot grote regionale colleges voor beroepsonderwijs en educatie samengevoegd. In de monografie is de Wet educatie en beroepsonderwijs en de vorming van regionale opleidingscentra gekwalificeerd als het voorlopige sluitstuk van de geschiedenis van het Nederlandse beroepsonderwijs. De ontwikkelingen en veranderingen zullen hiermee echter niet eindigen. Het beroepsonderwijs staat voor een aantal belangrijke taken en vraagstukken. Bijvoorbeeld de voortdurend terugkerende vraag naar de aansluiting met de beroepspraktijk, de invoering en het gebruik van informatie- en communicatietechnologie, de relatie van het beroepsonderwijs met de andere onderwijsvormen in het Nederlandse onderwijssysteem. Aan de ontwikkelingen en perspectieven ten aanzien van het beroepsonderwijs is in hoofdstuk 6 een aantal paragrafen gewijd.

Bij het schrijven van de monografie zijn diverse deskundigen met betrekking tot het Nederlandse beroepsonderwijs geraadpleegd. De concept-versie is voorgelegd aan vertegenwoordigers van de overheid en van de sociale partners. Zij hebben vanuit hun specifieke invalshoek commentaar geleverd en suggesties gedaan voor aanvullingen.

De monografie geeft een breed beeld van het Nederlandse systeem voor beroepsonderwijs en scholing. We hopen daarmee een bijdrage te leveren aan inzicht in dit systeem ook voor niet-Nederlanders.

Trudy Moerkamp

Jeroen Onstenk

SCO-Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam, Amsterdam, juli 1999